

עוד משהו על עזבונה של לאה גולדברג בספרות ילדים

מאת מירי ברוך

פרופ' ברוך קורצווייל, המבקר הספרותי, כתב שירים וסיפורים רבים במשך ארבעים משנות חייו, אך כל העת היסס לפרסמם, כי ליוותהו חרדה, מה עלול לקרות ליצירותיו ולתדמיתו של היוצר "אחרי מאה ועשרים". אולי בעקבות דברים אלה, ששמעתי מפיו¹, סיימתי את המאמר שפירסמתי בכתב־עת זה² בפיסקה:

"אין ספק שהוצאה לאור של מכלול יצירתה הקומית (של לאה גולדברג) תעשיר את ספרות הילדים העברית, אך אולי תבנה לקוראי ל. ג. תדמית של משוררת אחרת מזו שרצתה היא להנציח עצמה, והדילמה, אם יש לפרסם יצירות מן העזבון או לא — שבה ועולה". פסקה זו העלתה, שלא בצדק, את חמתה של ד"ר לאה חובב עורכת העזבון של ל. גולדברג, ובמאמר למדגני³, מלא ביטויים תוקפניים, קבעה:

- א. שאין לערער על הוצאה לאור של כתבי ל. גולדברג.
  - ב. שאין לחלוק על — אמיתות שבמחקרה שלה על לאה גולדברג.
  - ג. שאיני מבינה דבר בפרוודיה, הסטוריה ואינטרפרטציה של ספרות ילדים בכלל, וביצירותיה של ל. ג. בפרט, כך משתמע מדבריה.
- אינני חולקת על האמיתות שבמחקרה, שכן אני מעריכה מאד את מנחה הדיסרטציה של ד"ר ל. חובב וחוקה עליו שידע להקפיד על הדיוק, אלא מאחר ומחקרה עדיין לא ראה אור, לא יכולתי להתייחס לפרטים המובאים משם לביסוס טיעוניה הדוחים את דבריי, במאמרי הנ"ל.

-
1. ר' גם ספרו הנסיעה, הוצ' עם עובד 1974, הקדמה.
  2. מירי ברוך, 'יסודות הומוריסטים ביצירת הילדים של לאה גולדברג, ספרות ילדים ונוער, סיון תשמ"ג, יוני 1983, עמ' 16—13.
  3. ד"ר לאה חובב, עוד על יסודות הומוריסטיים ביצירת הילדים של ל. גולדברג, ספרות ילדים ונוער, אוקטובר 1983, עמ' 44—37.

ובאשר לטיעונים גופם:

1. כותבת ד"ר חובב: "הרושם שמירי ברוך יוצרת הוא, שאת היצירות שאני מכנסת לא פירסמה לאה גולדברג עצמה בחייה". ובכן לולא קראה ד"ר לאה חובב את דבריי קריאה סלק-טיבית, היתה לומדת כי במפורש כתבתי "כל אותן יצירות שנועדו לשמש בלבד, נראו לה מתאימות לעיתונות ילדים אך לא ראתה אותן כיצירות ספרותיות של ממש".

לאה גולדברג לא היתה מן היוצרים שקשה היה להם למצוא מו"ל מתאים להוצאת ספר. ועובדה היא, שחלק מיצירותיה אכן ליקטה והוציאה לאור. משום כך איבחנתי בין יצירות שכתבה לעיתונות ילדים, וגם מאוחר יותר נראו לה בעלות איכות וראויות לפרסום, בספר, לבין אלה שבפרספקטיבה של זמן, נראו לה כבעלות איכות פחות טובה, ולא פירסמה אותן בספריה.

2. חלק מן היצירות ההומוריסטיות, שאין בהן מסר דידקטי, ואשר אותן מביאה ד"ר חובב כטיעון לניגוח דברי, אמנם נשאו את שמה של לאה גולדברג אך בעצם לא היו יצירותיה שלה, הכוונה היא, כמוכן, ליצירותיה המשותפות עם אריה נבון: אורי כדורי, אורי מורי. יצירות אלה נכתבו וצוירו ע"י אריה נבון, ולאה גולדברג רק חרזה אותן.

הכל וודעים שצירוף שם שני לספר אינו דומה לפרסום יצירה על שם לבדי.

3. הביטויים המחמיאים אותם מייחסת לי ד"ר חובב: "אינם בדוקים ואינם נכונים" "אינה מדוייקת" "חסרות בסיס לחלוטין", "מופרכים לחלוטין", "תפיסה מוטעית" וכדו' — כל אלה מקורם בכך שלא הדגשתי במידה מספקת את ההבדל בין פרסום לבין כינוס או ליקוט בספר מיוחד. אך ברור לי שד"ר לאה חובב הבינה היטב את אבחנתי בין פרסום בעתונות לבין הוצאה לאור בספר, המלה "כינוס" אינה מקובלת עלי.

4. במקרים אחדים, עוקמו וסולפו ע"י ד"ר לאה חובב כוונת דבריי וברצוני להעמידם על דיוקם: לדוגמא: חריזה זוגית (צמודה) לסירוגין, מלעיל ומלרע, אין פירושה שהמלעיל מתחרז עם המלרע א-ב א-ב, אלא שיש גיוון ריתמי, וכל צמד חרוזים הוא בהטעמה שונה לצורך גיוון א-מלרע ב-מלעיל וחוזר חלילה.

עניין אחר הוא הדיון במהות ההומור של הסיטואציה. בדרך הטבע כשהוא מובא בטכסט ספרותי הוא בא לידי ביטוי במילים, ומכאן, ניתן לטעון שהוא גם וורבלי, אך ברור שלא זה הוא העיקרון המנחה אותו. דברים אלה מתייחסים, למשל, לדבריה של ד"ר חובב על טיב השורה: "ובמקום האגדה את כרסו מילא גלידה".

זאת ועוד: בשחיה שהייתה לי, כסטודנטית צעירה, עם פרופ' לאה גולדברג באשר לשאלת פירסומים של שירים בדפוס. ל. גולדברג טענה באזניי, שמשוררים צעירים ממהרים לפרסם את יצירותיהם בספרים, ואחר כך מתחרטים על פרסום זה. לפי דעתה, מן הראוי היה לפרסם את הדברים תחילה בעתונות ובכתבי-עת, לקבל מימד אובייקטיבי, ולאחר זמן להחליט אם ראויים הם לפרסום בספר לחיזוק דבריה הביאה פתגם בלטינית (Verba solunt scripta manent) שתרגומו: מלים עפות, הکتב ושאר, "ר"ל: העתונות, כמו מלים שבע"פ, נשכחות, ואילו הספרים מונצחים.

4. אימתני עובדה זו אם אריה נבון וד"ר חובב, יודעת אל נכון מי מחברים של יצירות אלה שהרי טכסטים אלה לא נמסרו לעריכתה ואריה נבון ערכם בעצמו, כמי שאחראי לכתוב ולצויר.

אולי סיפור זה יבהיר לדרי' ל. חובב טוב יותר למה נתכוונתי כשהעליתי את השאלה, אם דבר שלא כונס ע"י היוצר עצמו, (ובמיוחד כשהיתה לו אפשרות לעשות זאת) צריך לפרסמו ואם לאו. שאלה זו אינה חלה דווקא על יצירות ל. גולדברג. אלא שיש לדון בבעיה ספציפית זו באשר לכל יוצר בנפרד; שהרי אינו דומה יוצר שקרוב היה למולים, ויכול היה להוציא ספרים ככל שרצה, ליוצר שצריך היה לחזור על הפתחים לצורך זה. איני מגיבה על כל פרט מן הפרטים במאמרה של ד"ר חובב משום שיצירה של משורר-סופר נבדקת על-פי מכלול יצירתו ולא לפי שיר אחד או סיפור מסויים, כפי שהצביעה ד"ר חובב. החריג אינו מייצג תופעה. ולסיום: ניתוח טקסט יכול להיעשות באופנים שונים, בהתמקדויות בבעיות שונות ומותר לאנשים לחשוב אחרת זה מזה כל עוד דבריהם מבוססים. צר לי על העימות המיותר, וחבל על הדרך הבוטה והפוגעת שלא הוסיפה לדיון ולא כלום.

בסיון תשל"ד (מאי 1974) יצאה לאור החוברת הראשונה של הרבעון "ספרות ילדים ונוער". מאז הופיעה החוברת ברציפות והביאה עמה לקוראינו חומר רב ומגוון. במלאת עשר שנים לרבעוננו נוציא חוברת מורחבת, שתכלול מאמרים ומחקרים העוסקים באספקטים שונים של ספרות ילדים ונוער, במקור ובתרגום. נשמח לקבל מאת קוראינו מאמרים, רשימות או הצעות ונפרסמם ברצון אם החומר יתאים, לפי קנה המידה המקובל אצלנו.

מערכת ספרות ילדים